

บทที่ 2

การใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตร

ในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร ข้อมูลทางบัญชีคือเครื่องมือในการบริหารงานของผู้บริหาร เพราะผู้บริหารต้องนำข้อมูลดังกล่าวมาช่วยในการวางแผนงานในอนาคต และใช้ในการตัดสินใจ รวมทั้งใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ ให้การดำเนินธุรกิจด้านต่าง ๆ ของสหกรณ์ เป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่ฝ่ายบริหารกำหนดไว้ นอกจากนี้ ข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์ยังมีความสำคัญต่อบุคคลอีกหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์และความต้องการของแต่ละฝ่ายได้อย่างถูกต้อง

จากการศึกษาถึงการ ใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตรในครั้งนี้ สามารถแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. ความสำคัญของข้อมูลทางบัญชี
2. ความหมายของข้อมูลทางบัญชี
3. การจัดทำข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์การเกษตร
4. การใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตร

ความสำคัญของข้อมูลทางบัญชี

ข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์ มีความสำคัญต่อบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของสหกรณ์ ดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ในฐานะผู้บริหารงานสหกรณ์ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารงาน ให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่กำหนดไว้ ดังนั้น ข้อมูลจากรายงานทางบัญชีที่จัดทำในรูปแบบต่าง ๆ จะสะท้อนให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานว่ามีปัญหาอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้หาวิธีการปรับปรุงแก้ไขได้ทันต่อเหตุการณ์ นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์ในการคาดคะเนหรือวางแผนงานในอนาคต ตลอดจนใช้ประกอบการตัดสินใจทางธุรกิจของสหกรณ์อีกด้วย

2. พนักงานของสหกรณ์ ในฐานะฝ่ายจัดการ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนด ข้อมูลทางบัญชีจึงเป็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงานของฝ่ายจัดการว่ามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นหรือลดลงมากน้อยเพียงใด

3. สถาบันการเงินที่กู้ยืม ในฐานะเจ้าหนี้ของสหกรณ์ ต้องการทราบข้อมูลทางบัญชีจากงบการเงินของสหกรณ์ ในการประเมินฐานะความมั่นคงทางการเงิน รวมทั้งความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากการให้กู้ยืมแก่สหกรณ์ในกรณีที่สหกรณ์ไม่สามารถจะชำระหนี้คืนได้

4. หน่วยงานราชการ ในฐานะผู้กำกับดูแล ให้คำแนะนำ และส่งเสริมการดำเนินงานของสหกรณ์ ต้องการใช้ข้อมูลทางการเงินการบัญชีของสหกรณ์ เพื่อวิเคราะห์และวางแผนส่งเสริมงานสหกรณ์ต่อไปในอนาคต

5. สมาชิกสหกรณ์ ในฐานะเจ้าของหรือผู้ลงทุน ต้องการทราบผลการดำเนินงานของสหกรณ์ว่ามีกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินธุรกิจมากน้อยเพียงใด ในกรณีมีกำไรสุทธิประจำปี ต้องมีการจัดสรรให้เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับต่อไป

ความหมายของข้อมูลทางบัญชี

ข้อมูลทางบัญชี หมายถึง ตัวเลขต่าง ๆ ที่ปรากฏในสมุดบัญชี ที่มีการบันทึกตามระบบบัญชีที่กำหนดไว้ โดยอาศัยเอกสารหลักฐานประกอบการลงบัญชีที่มีอยู่ครบถ้วนถูกต้องสมบูรณ์แล้วจัดทำเป็นงบการเงิน เพื่อรายงานถึงผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ในรอบปีหนึ่ง ๆ

จากความหมายของข้อมูลทางบัญชีดังกล่าว กรมตรวจบัญชีจึงได้กำหนดรูปแบบบัญชีของสหกรณ์ประเภทการเกษตรขึ้น ได้แก่ คู่มือระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้สหกรณ์ถือใช้และยังได้จัดทำคู่มือปฏิบัติงานสำหรับพนักงานบัญชีของสหกรณ์การเกษตร เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพนักงานบัญชีได้บันทึกบัญชีอย่างถูกต้อง ทั้งนี้เพื่อให้การจัดทำรายงานทางบัญชีของสหกรณ์ให้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้องและตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม ซึ่งกลุ่มผู้ใช้ข้อมูลสามารถนำข้อมูลไปใช้โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือใช้ในการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์เอื้ออำนวยประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิก ดังที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์อย่างแท้จริง

การจัดทำข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์การเกษตร

ข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์การเกษตร จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามที่ต้องการ โดยอาศัยตัวเลขต่าง ๆ ที่บันทึกไว้ในบัญชี จัดทำเป็นรายงานทางบัญชีเพื่อให้ฝ่ายบริหารนำไปใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงานและประเมินผลการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ โดยการเปรียบเทียบผลงานกับแผนงานที่กำหนดไว้ เพื่อให้ทราบว่าผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเพียงใดและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ และควรมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ดังนั้นข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์การเกษตร จึงจัดทำในรูปแบบดังนี้

1. งบการเงิน
2. รายงานผลการดำเนินงานประจำเดือน
3. รายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี

งบการเงิน

งบการเงิน เป็นข้อมูลทางบัญชีที่แสดงให้เห็นถึงฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของสหกรณ์ข้อมูลทางบัญชีที่จัดทำในรูปแบบของงบการเงินนับว่าเป็นประโยชน์ต่อบุคคลหลายฝ่ายเพื่อใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน สหกรณ์ต้องจัดทำงบการเงินให้เป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2542 (ดูภาคผนวกที่ 1 หน้า 82)

นายทะเบียนสหกรณ์ได้มอบหมายให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นผู้กำหนดรูปแบบของงบการเงิน เพื่อให้งบการเงินของสหกรณ์เป็นการเสนอข้อมูลทางการเงินการบัญชี เกี่ยวกับฐานะการเงินและผลการดำเนินงาน รวมทั้งข้อมูลอื่นซึ่งเปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์จึงได้กำหนดรูปแบบงบการเงิน (ดูภาคผนวกที่ 2 หน้า 91) สำหรับสหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจแบบเอนกประสงค์ ได้แก่ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลิตผล และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร

งบการเงินของสหกรณ์การเกษตรสามารถจัดทำได้ 2 ระยะ คือ

1. งบการเงินรายไตรมาส
2. งบการเงินประจำปี

งบการเงินของสหกรณ์ ประกอบด้วย

1. งบดุล
2. งบกำไรขาดทุน
3. งบต้นทุนขาย
4. งบต้นทุนการผลิต
5. หมายเหตุประกอบงบการเงิน

งบดุล (รูปที่ 2.1 หน้า 91) เป็นรายงานทางการเงินที่แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงินของสหกรณ์ ณ วันใดวันหนึ่งว่า สหกรณ์มีสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์อะไรบ้าง และแต่ละประเภทมีมูลค่าเท่าใด โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสินทรัพย์กับหนี้สิน และทุนของสหกรณ์ เพื่อให้ทราบว่า สินทรัพย์ของสหกรณ์ได้มาจากการก่อหนี้สินจำนวนเท่าใด และเป็นทุนของสหกรณ์เองจำนวนเท่าใด

งบดุลนี้ หัวหน้าแผนกบัญชีเป็นผู้จัดทำขึ้นทุก ๆ 3 เดือน เพื่อเป็นข้อมูลทางบัญชี เสนอต่อ

- คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และ ผู้จัดการสหกรณ์
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- สหกรณ์อำเภอ
- สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์และผู้สอบบัญชีสหกรณ์

งบกำไรขาดทุน (รูปที่ 2.2 หน้า 93) เป็นรายงานทางการเงินที่แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ ในรอบระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ว่าสหกรณ์มีรายได้ทั้งสิ้นเท่าใด มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเท่าใด เมื่อนำรายได้หักด้วยค่าใช้จ่ายแล้วสหกรณ์จะมีกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินงานเป็นจำนวนเท่าใด

งบกำไรขาดทุนนี้ หัวหน้าแผนกบัญชีเป็นผู้จัดทำขึ้นทุก 3 เดือน เพื่อเป็นข้อมูลทางบัญชี เสนอต่อ

- คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และ ผู้จัดการสหกรณ์
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- สหกรณ์อำเภอ
- สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์และผู้สอบบัญชี

เนื่องจากสหกรณ์การเกษตรมีการดำเนินธุรกิจหลัก 4 ธุรกิจ เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินได้ทราบข้อมูลเพื่อนำไปใช้ได้ตรงกับวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น งบกำไรขาดทุนจึงมีรายละเอียดประกอบ ดังนี้

1) รายละเอียดประกอบงบการเงิน 1 (รูปที่ 2.3 หน้า 94) ได้แก่ รายละเอียดกำไร (ขาดทุน) เฉพาะธุรกิจสินเชื่อ แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจสินเชื่อ รายได้หลักได้แก่ ดอกเบี้ยรับจากเงินให้กู้ ซึ่งแสดงให้เห็นข้อมูลการรับดอกเบี้ยจากลูกหนี้เงินกู้ว่า รายได้ดอกเบี้ยที่ได้รับมาแล้วเป็นเงินเท่าใด และดอกเบี้ยค้างรับที่ถือเป็นรายได้แล้ว ในงวดนี้เท่าใด และเมื่อนำไปหักกับต้นทุนที่เป็นดอกเบี้ยจ่ายเงินกู้ และค่าใช้จ่ายดำเนินการอื่น ๆ แล้ว สหกรณ์จะมีกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินธุรกิจสินเชื่อจำนวนเท่าใด

ในธุรกิจสินเชื่อนี้ แผนกบัญชีจะได้รับข้อมูลจากหัวหน้าแผนกสินเชื่อซึ่งเป็นผู้จัดทำรายละเอียดลูกหนี้และดอกเบี้ยค้างรับ และการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญดอกเบี้ยค้างรับเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำรายละเอียดประกอบงบการเงิน 1

2) รายละเอียดประกอบงบการเงิน 2 (รูปที่ 2.4 หน้า 95) ได้แก่ รายละเอียดกำไร (ขาดทุน) เฉพาะธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย รายได้หลัก ได้แก่ รายได้จากการขายสินค้าที่สหกรณ์จัดหาจำหน่ายตามความต้องการของสมาชิก เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช วัสดุอุปกรณ์และเครื่องจักรกลการเกษตร อาหารสัตว์ น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น และสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระหว่างปีสหกรณ์มีรายได้จากการขายสินค้าเป็นเงินทั้งสิ้นเท่าใด และเมื่อนำไปหักกับต้นทุนในการขายสินค้า และค่าใช้จ่ายดำเนินการอื่น ๆ แล้ว สหกรณ์จะมีกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายจำนวนเท่าใด

ในธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายนี้ แผนกบัญชีจะได้รับข้อมูลจากแผนกขายสินค้าซึ่งเป็นผู้จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าคงเหลือและลูกหนี้การค้า และการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้การค้า เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำรายละเอียดประกอบงบการเงิน 2

3) รายละเอียดประกอบงบการเงิน 3 (รูปที่ 2.5 หน้า 96) ได้แก่ รายละเอียดกำไร (ขาดทุน) เฉพาะธุรกิจรวบรวมผลิตผล แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผล รายได้หลัก ได้แก่ รายได้จากการขายผลิตผล เช่น ข้าวเปลือก ข้าวโพด กระเทียม หอมหัวใหญ่ มันฝรั่ง และรวมทั้งการขายผลิตผลที่แปรรูปแล้ว เช่น ข้าวสาร และรำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระหว่างปีสหกรณ์มีรายได้จากการขายผลิตผลดังกล่าวเป็นเงินทั้งสิ้นเท่าใด เมื่อนำไปหักกับต้นทุนในการขายและต้นทุนในการแปรรูป และค่าใช้จ่ายดำเนินการอื่น ๆ แล้ว สหกรณ์จะมีกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลจำนวนเท่าใด

ในธุรกิจรวบรวมผลิตผลนี้ แผนกบัญชีจะได้รับข้อมูลจากหัวหน้าแผนกรวมรวมผลิตผลซึ่งเป็นผู้จัดทำเกี่ยวกับผลิตผลคงเหลือ และการประมาณการเพื่อหนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้ค่าผลิตผลเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำรายละเอียดประกอบงบการเงิน 3

4) รายละเอียดประกอบงบการเงิน 4 (รูปที่ 2.6 หน้า 97) ได้แก่ รายละเอียดกำไร (ขาดทุน) เฉพาะธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร รายได้หลัก ได้แก่ รายได้ค่าบริการสุบนำ รายได้ค่าบริการปรับพื้นที่ และรายได้ค่าบริการอื่น ๆ ที่สมาชิกต้องการให้บริการจากสหกรณ์ แสดงให้เห็นว่าระหว่างปีสหกรณ์มีรายได้จากการให้บริการและส่งเสริมการเกษตรทั้งสิ้นจำนวนเท่าใด เมื่อนำไปหักกับต้นทุนการให้บริการและค่าใช้จ่ายดำเนินการอื่น ๆ แล้วสหกรณ์จะมีกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตรเท่าใด

ในธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร แผนกบัญชีจะได้รับข้อมูลจากหัวหน้าแผนกให้บริการและส่งเสริมการเกษตรที่เป็นผู้จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับประเภทรายได้ของการให้บริการและลูกหนี้ค่าบริการ รวมทั้งการประมาณการค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้ค่าบริการ เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำรายละเอียดประกอบงบการเงิน 4

5) รายละเอียดประกอบงบการเงิน 5 (รูปที่ 2.7 หน้า 98) ได้แก่ รายละเอียดรายได้อื่น แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับรายได้อื่นที่สหกรณ์ได้รับจากการดำเนินงานที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินธุรกิจหลัก 4 ธุรกิจ ข้างต้น เช่น ดอกเบี้ยรับเงินฝากธนาคาร ค่าธรรมเนียมแรกเข้า ผลตอบแทนจากการลงทุน แสดงให้เห็นว่าระหว่างปีสหกรณ์มีรายได้อื่นทั้งสิ้นจำนวนเท่าใด

แผนกบัญชีจัดทำรายละเอียดรายได้อื่น โดยอาศัยตัวเลขจากงบทดลองและบัญชีแยกประเภท เพื่อนำมาจัดทำรายละเอียดประกอบงบการเงิน 5

6) รายละเอียดประกอบงบการเงิน 6 (รูปที่ 2.8 หน้า 99) ได้แก่ รายละเอียดค่าใช้จ่ายดำเนินงาน แสดงถึงข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น เงินเดือน ค่าเบี้ยประชุม ค่ารับรอง ค่าเครื่องเขียนแบบพิมพ์ ฯลฯ แสดงให้เห็นถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระหว่างปีทั้งสิ้นว่าเป็นจำนวนเท่าใด

แผนกบัญชีจัดทำรายละเอียดค่าใช้จ่ายดำเนินงาน โดยอาศัยตัวเลขจากงบทดลองและบัญชีแยกประเภท รวมทั้งข้อมูลอื่นที่นำมาปรับปรุงรายการบัญชี เช่น รายการค้างรับและค้างจ่าย รวมทั้งรายการประมาณการต่าง ๆ เพื่อจัดทำเป็นรายละเอียดประกอบงบการเงิน 6

งบต้นทุนขาย/บริการ (รูปที่ 2.9 หน้า 100) เป็นรายงานทางการเงินที่แสดงให้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนในการขายสินค้าและการให้บริการต่าง ๆ ของสหกรณ์ ในรอบระยะเวลาใดเวลาหนึ่งว่าในการขายสินค้าหรือให้บริการนั้นคิดเป็นต้นทุนทั้งสิ้นเป็นจำนวนเงินเท่าใด ประกอบด้วยต้นทุนของธุรกิจต่าง ๆ ดังนี้

1) **ธุรกิจสินเชื่อ** แสดงให้ทราบถึงจำนวนดอกเบี้ยจ่ายที่เกิดจากการกู้ยืมเงินจากเจ้าหนี้ เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกกู้ยืมทั้งสิ้นจำนวนเท่าใด

2) **ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย** แสดงให้ทราบถึง จำนวนเงินของสินค้าคงเหลือยกมาต้นงวด จำนวนเงินของสินค้าที่ซื้อเพิ่มในระหว่างงวด หักด้วยจำนวนเงินของสินค้าที่ยังไม่ได้ขาย และคงเหลืออยู่ในวันสิ้นงวด จะทำให้ทราบจำนวนต้นทุนของสินค้าที่ได้ขายไปในงวดบัญชีนี้ทั้งสิ้นจำนวนเงินเท่าใด

3) **ธุรกิจรวบรวมผลผลิต** แสดงให้ทราบถึง จำนวนเงินของผลผลิตคงเหลือยกมาต้นงวด จำนวนเงินที่ซื้อผลผลิตมาในระหว่างงวดหรือต้นทุนในการแปรรูปผลผลิต หักด้วยจำนวนเงินของผลผลิตที่ยังไม่ได้ขายและคงเหลือในวันสิ้นงวด จะทำให้ทราบถึงจำนวนต้นทุนของผลผลิตที่ได้ขายไปในงวดบัญชีนี้ทั้งสิ้นเป็นจำนวนเงินเท่าใด

4) **ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร** แสดงให้ทราบถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการให้บริการและส่งเสริมการเกษตร เช่น ให้บริการสูบน้ำ ค่าใช้จ่ายได้แก่ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เงินเดือนพนักงาน ฯลฯ ว่าเป็นเงินทั้งสิ้นจำนวนเท่าใด

งบต้นทุนการผลิต (รูปที่ 2.10 หน้า 101) เป็นรายงานทางการเงินที่แสดงให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนในการผลิตสินค้าหรือแปรรูปผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์ ว่ามีรายจ่ายที่ใช้ในการผลิตหรือแปรรูปอะไรบ้าง และคิดเป็นจำนวนเงินเท่าใด แสดงให้เห็นถึงจำนวนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ค่าแรง และค่าใช้จ่ายในการผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างงวดเป็นเงินทั้งสิ้นจำนวนเท่าใด

การจัดทำงบต้นทุนขาย และงบต้นทุนการผลิตนี้ แผนกบัญชีเป็นผู้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบงบกำไรขาดทุน โดยอาศัยข้อมูลต้นทุนจากแผนกต่าง ๆ ที่จะจัดทำขึ้นทุก 3 เดือน

งบการเงินรายไตรมาส เป็นงบการเงินที่จัดทำขึ้นทุก ๆ ระยะ 3 เดือน ซึ่งสหกรณ์ไม่ต้องจัดทำหมายเหตุประกอบงบการเงิน งบการเงินรายไตรมาสนี้ จะจัดทำขึ้นเพื่อใช้เปรียบเทียบกับงบการเงินรายไตรมาสของปีก่อนในไตรมาสเดียวกัน รวมทั้งใช้ในการเปรียบเทียบกับแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้เป็นรายไตรมาสด้วย

งบการเงินประจำปี เป็นงบการเงินที่จัดทำขึ้นเพื่อสรุปผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ จึงจัดทำขึ้น ณ วันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์ โดยอาศัยข้อมูลจากงบการเงินรายไตรมาสทั้ง 4 ไตรมาส มาจัดทำเป็นงบการเงินประจำปี และในการจัดทำงบการเงินประจำปี สหกรณ์ต้องเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินอย่างเพียงพอ ได้แก่ การจัดทำหมายเหตุประกอบงบการเงิน

หมายเหตุประกอบงบการเงิน (รูปที่ 2.11 หน้า 102) เป็นรายงานที่แสดงให้ทราบถึงการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถนำรายละเอียดและข้อมูลต่าง ๆ ในงบการเงิน ไปประกอบการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง โดยเปิดเผยถึงนโยบายการบัญชีที่สหกรณ์นำมาใช้ในการบันทึกบัญชีและการจัดทำงบการเงิน ว่าได้จัดทำเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปและได้เปิดเผยข้อมูลอย่างเพียงพอ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินได้ตรงตามวัตถุประสงค์

หมายเหตุประกอบงบการเงิน จะเปิดเผยข้อมูลดังต่อไปนี้

1) นโยบายการบัญชีที่สำคัญ คือ หลักการบัญชีหรือวิธีการบัญชีซึ่งสหกรณ์ถือปฏิบัติในการจัดทำบัญชีและงบการเงินของสหกรณ์ นโยบายการบัญชีที่ควรเปิดเผย ได้แก่

- วิธีการรับรู้รายได้
- การตีราคาสินค้าคงเหลือ
- วิธีการประมาณค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญและหนี้สงสัยจะสูญ
- การบัญชีเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เสื่อมราคาได้ และวิธีการคิดค่าเสื่อมราคา
- ทรัพย์สินที่ไม่มีตัวตน รวมทั้งวิธีการบัญชีหรือการตัดจ่ายที่เกี่ยวข้อง
- การบันทึกกำไรและดอกผลจากการขายสินค้าผ่อนชำระ

ฯลฯ

2) ข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ เช่น

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการขายความรายการในงบการเงิน

2.2 เหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง เช่น สหกรณ์อยู่ในระหว่างดำเนินการฟ้องร้องหรือถูกดำเนินคดี ซึ่งสหกรณ์อาจต้องชดเชยค่าเสียหายหรือได้รับชดเชย เปิดเผยโดยสรุปเนื้อหาและจำนวนเงินที่เกี่ยวข้อง

2.3 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นหลังวันที่ในงบการเงิน แต่ก่อนวันที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงิน ซึ่งเหตุการณ์นั้นอาจมีผลกระทบต่องบการเงิน เปิดเผยโดยสรุปเนื้อหาและจำนวนที่เกี่ยวข้องกัน

งบการเงินประจำปี กำหนดให้สหกรณ์จัดทำเสร็จภายใน 60 วัน เพื่อเสนอให้ผู้สอบบัญชี ได้ทำการตรวจสอบให้เป็นไปตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เมื่อผู้สอบบัญชีตรวจสอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะจัดทำรายงานแบบยาวเสนอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ส่วนสหกรณ์นางบการเงินที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นแล้วนั้นเสนอต่อสมาชิกในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสหกรณ์ เพื่อดำเนินการให้เป็นตามข้อบังคับ ถ้าเนารายงานการสอบบัญชีและงบการเงินจะส่งให้กับสหกรณ์ อำเภอนิฐานะผู้ควบคุมดูแลสหกรณ์ ซึ่งจะนำข้อมูลในรายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีและงบการเงินไปใช้ประโยชน์ในการกำกับดูแลการบริหารงานสหกรณ์ต่อไป

รายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนของสหกรณ์

รายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนของสหกรณ์ เป็นข้อมูลให้ฝ่ายบริหารทราบถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นเสมือนเครื่องมือสื่อสารที่จะทำให้ฝ่ายบริหารทราบถึงการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการอย่างถ่องแท้ ข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือน จึงเป็นข้อมูลที่นำมาใช้ในการบริหารงานภายในของสหกรณ์ ข้อมูลจึงค่อนข้างละเอียดและถูกต้อง เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการปฏิบัติงานให้ได้ผล และสามารถใช้อ้างอิงข้อมูลได้ทันต่อการตัดสินใจ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์จึงได้กำหนดรูปแบบการรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือน (ดูภาคผนวกที่ 3 หน้า 115) ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

1. จำนวนสมาชิก เป็นรายงานที่แสดงให้ทราบถึงจำนวนสมาชิกมาจากเดือนก่อนการเพิ่ม/ลดระหว่างเดือน และยอดคงเหลือในวันสิ้นเดือน ทั้งนี้เพื่อให้ฝ่ายบริหารทราบถึงจำนวนสมาชิกที่มีอยู่เพื่อให้ทราบว่า

- (1) การดำเนินงานด้านต่าง ๆ อำนวนประโยชน์ให้สมาชิกได้อย่างทั่วถึงหรือไม่
- (2) ความเคลื่อนไหวของจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร
- (3) สาเหตุของการลาออกของสมาชิกในแต่ละเดือน
- (4) การเพิ่มขึ้นเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่
- (5) พนักงานบันทึกบัญชีถูกต้องตามจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงหรือไม่ เช่น การเพิ่มขึ้นของสมาชิกจะต้องเท่ากับจำนวนค่าธรรมเนียมแรกเข้าที่รับจากสมาชิกเข้าใหม่ และการลดลงต้องมีการจ่ายคืนค่าหุ้น เป็นต้น
- (6) จำนวนสมาชิกที่ลาออกต้องตรงกับรายงานการประชุมคณะกรรมการอนุมัติ

2. เงินสด เป็นรายงานเกี่ยวกับจำนวนเงินสดคงเหลือในมือ เพื่อให้ทราบว่า

- (1) จำนวนเงินในบัญชีตรงกับจำนวนเงินสดที่ตรวจนับ
- (2) เก็บรักษาเงินสดในมือเป็นไปตามระเบียบที่กำหนดไว้
- (3) ความจำเป็นในการเก็บรักษาเงินสดไว้ในมือ เพื่อให้เพียงพอกับรายจ่ายที่เกิดขึ้น
- (4) การบริหารเงินสดในมือเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำเงินสดที่เหลือ

จากการใช้ดำเนินงานตามปกติไปฝากธนาคาร หรือลงทุนในสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า และไม่เสี่ยงภัย

3. เงินฝากธนาคาร รายงานเกี่ยวกับจำนวนเงินฝากธนาคารคงเหลือในแต่ละเดือน โดยจัดทำบัญชียอดเงินฝากธนาคารทุกเดือน เพื่อให้ทราบว่า

- (1) มีการบันทึกบัญชีทุกครั้งที่มีการฝากและถอนเงิน
- (2) เช็คค้างจ่ายที่ผู้รับไม่ได้นำไปขึ้นเงินเป็นเวลานาน เพื่อตรวจสอบหาสาเหตุและเหตุผลเพื่อสหกรณ์จะได้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ทันต่อเหตุการณ์
- (3) ความเหมาะสมของบัญชีเงินฝากธนาคารแต่ละประเภท เช่น บัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวันมียอดคงเหลือจำนวนมาก ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เป็นต้น
- (4) หาสาเหตุของข้อแตกต่างระหว่างยอดคงเหลือ ในสมุดบัญชีของสหกรณ์กับใบแจ้งยอดของธนาคาร เพื่อตรวจสอบกับรายการปรับปรุงบัญชีว่าถูกต้องครบถ้วน
- (5) การพิจารณาระหว่างการนำเงินไปชำระหนี้เงินกู้เพื่อลดดอกเบี้ยจ่ายกับการฝากเงินไว้ในธนาคารเพื่อต้องการผลตอบแทน ว่าอย่างไรจะดีกว่ากัน เพื่อเลือกใช้วิธีที่ดีที่สุด

4. ลูกหนี้ เป็นข้อมูลทางบัญชี ที่ทำให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของลูกหนี้ระหว่างเดือน ดังนี้

4.1 การพิจารณาเงินให้กู้แก่สมาชิก (รูปที่ 3.1 หน้า 116) เพื่อให้ทราบผลการพิจารณาเงินให้กู้แก่สมาชิก ว่ารายใดควรได้รับการพิจารณา เพราะเหตุใด

4.2 การจ่ายเงินกู้ให้แกสมาชิก (รูปที่ 3.2 หน้า 117) เพื่อให้ทราบว่าในระหว่างเดือนได้จ่ายเงินกู้แก่สมาชิกรายใดบ้าง เป็นจำนวนเงินเท่าใด กำหนดการจ่ายเงินกู้เมื่อใด

4.3 การติดตามรับชำระคืนเงินกู้ (รูปที่ 3.3 หน้า 118) เพื่อให้ทราบว่า ระหว่างเดือนลูกหนี้เงินกู้สามารถชำระหนี้ได้เป็นไปตามกำหนดสัญญาอย่างน้อยเพียงใด

4.4 รายละเอียดแสดงการรับชำระดอกเบี้ยเงินให้กู้ค้างรับ (รูปที่ 3.4 หน้า 118) เพื่อให้ทราบว่า ในระหว่างเดือนลูกหนี้ได้ส่งชำระดอกเบี้ยค้างเป็นจำนวนเท่าใด และยังมีดอกเบี้ยค้างคงเหลืออีกเท่าใด

4.5 รายละเอียดหนี้ที่ถึงกำหนดชำระเดือนต่อไป (รูปที่ 3.5 หน้า 119) เพื่อให้ทราบ ว่าในเดือนต่อไป มีลูกหนี้รายใดถึงกำหนดต้องชำระหนี้ เพื่อจะได้ติดตามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ให้เป็นไปตามกำหนดต่อไป

4.6 ลูกหนี้การค้า (รูปที่ 3.6 หน้า 119) เพื่อให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของลูกหนี้ การค้าในระหว่างเดือนว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร

4.7 ลูกหนี้อื่น ๆ (รูปที่ 3.7 หน้า 120) เพื่อให้ทราบจำนวนลูกหนี้อื่น ๆ ว่าเป็นเงิน เท่าใด เป็นลูกหนี้เกิดจากรายการใด และทราบความเคลื่อนไหวระหว่างเดือนว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลง อย่างไร

จากรายงานลูกหนี้ข้างต้น คณะกรรมการดำเนินการ ใช้ข้อมูลดังกล่าวในการ ติดตามการปฏิบัติงานเกี่ยวกับลูกหนี้ ดังนี้

- (1) จำนวนลูกหนี้ที่ค้างนาน และไม่เคลื่อนไหว
- (2) สาเหตุของการค้างชำระหนี้ของลูกหนี้ เพื่อหาแนวทางแก้ไข
- (3) การอนุมัติเงินกู้ได้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องตามระเบียบที่กำหนดไว้
- (4) การพิจารณาตัดหนี้สูญสำหรับลูกหนี้ที่เข้าตามหลักเกณฑ์การตัดหนี้สูญ
- (5) การติดตามเร่งรัดจัดเก็บหนี้ของฝ่ายจัดการ รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น
- (6) การพิจารณาดำเนินคดีสำหรับลูกหนี้ที่ผิดสัญญา
- (7) มีการจัดทำหนังสือรับสภาพหนี้ กรณีหนี้ที่หมดอายุความ เช่น ลูกหนี้การค้า
- (8) ลูกหนี้ที่เกิดจากข้อบกพร่องของสหกรณ์ เช่น ลูกหนี้เงินสดขาดบัญชี ลูกหนี้ สิ้นค้าขาดบัญชี ได้มีการจัดทำหนังสือรับสภาพหนี้พร้อมทั้งหลักฐานการค้ำประกันครบถ้วน

5. สินค้า (รูปที่ 3.8 หน้า 120) เป็นข้อมูลทางบัญชีที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารงาน อย่างมาก เนื่องจากต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก และสินค้าคงเหลือไม่ใช่สินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดกำไร โดยตรงจนกว่าจะมีการขาย และยังมีภาระเสี่ยงภัยเกิดขึ้นในกรณีที่สินค้านั้นเสื่อมสภาพ หรือสินค้า ล้าสมัย เพื่อไม่ให้ใช้เงินทุนในสินค้านามากเกินไป จึงจำเป็นต้องบริหารสินค้าให้มีประสิทธิภาพ เริ่มตั้งแต่การจัดซื้อ การเก็บรักษา และจำนวนของสินค้าคงเหลือที่มีความเหมาะสม

6. แหล่งเงินทุน (รูปที่ 3.9 หน้า 121) แสดงความเคลื่อนไหวของเงินทุนว่าเพิ่มขึ้นหรือ ลดลงอย่างไร เช่น การถือหุ้นเพิ่มของสมาชิก การรับฝากเงินจากสมาชิก

สำหรับแหล่งเงินทุนที่ได้จากการกู้ยืม ได้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับเงินกู้คงเหลือและ จำนวนเงินที่คาดว่าจะชำระในเดือนถัดไป (รูปที่ 3.10 หน้า 121) เพื่อวางแผนทางการเงินไม่ให้ เงินสดขาดมือ หรือเกิดการขาดสภาพคล่องขึ้นได้

7. ปริมาณธุรกิจ (รูปที่ 3.11 หน้า 122) เป็นข้อมูลทางบัญชีที่ใช้ประกอบในการวางแผนการดำเนินธุรกิจด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบกับแผนการดำเนินงาน หรืองบประมาณประจำปี เพื่อให้ฝ่ายบริหารทราบว่าผลการปฏิบัติงานของสหกรณ์เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ หากไม่เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้จะต้องหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข รวมทั้งการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้อีก

8. เรื่องอื่น ๆ ที่ควรติดตาม เป็นการติดตามผลการปฏิบัติงานของพนักงานในแผนกต่าง ๆ ที่เห็นว่าจำเป็น เช่น ติดตามความเคลื่อนไหวของราคาพืชผลการเกษตร หรือติดตามความก้าวหน้าในการติดตามลูกหนี้ที่มีปัญหา เป็นต้น

การเสนอรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือน เป็นการสรุปผลการปฏิบัติงาน ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ เพื่อเสนอคณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติรวมถึงการกำหนดมาตรการในการปรับปรุง และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

รายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนนี้ ผู้จัดการและพนักงานแต่ละแผนกเป็นผู้จัดทำ จึงต้องพิจารณาข้อมูลที่ได้รับในลักษณะของการควบคุมและติดตามผลการปฏิบัติงาน หรือการประเมินผลการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการว่าการปฏิบัติงานนั้นเป็นไปตามแผนหรือนโยบายที่กำหนดไว้หรือไม่ และควรมีการกำหนดแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงอย่างไรหากเกิดปัญหาหรือกำหนดนโยบายในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งรายงานผลการดำเนินงานตามหัวข้อข้างต้น จัดทำขึ้นเพื่อเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการประจำเดือนของสหกรณ์เป็นประจำทุกเดือน

งบทดลองประจำเดือน นอกจากหัวข้อต่าง ๆ ในรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนแล้วคณะกรรมการดำเนินการยังใช้ข้อมูลจากงบทดลองประจำเดือนมาใช้ประโยชน์ในการติดตามและควบคุมการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ โดยงบทดลองประจำเดือนของสหกรณ์จะแสดงตามแบบงบทดลอง 6 ช่อง (รูปที่ 3.12 หน้า 123)

งบทดลองประจำเดือนนี้ หัวหน้าพนักงานบัญชีเป็นผู้จัดทำขึ้นเป็นประจำทุกเดือน โดยสรุปยอดรายการบัญชีต่าง ๆ ทุกบัญชีในบัญชีแยกประเภททั่วไป เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของรายการบัญชีในเดือนหนึ่ง ๆ โดยแสดงยอดคงเหลือยกมาจาเดือนก่อนรายการเพิ่ม/ลดระหว่างเดือน และยอดคงเหลือยกไป ณ วันสิ้นเดือน นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์ในการสรุปผลการจัดทำบัญชีว่าสหกรณ์สามารถจัดทำบัญชีได้อย่างถูกต้องเรียบร้อยเพียงใด งบทดลองนี้จะแจกจ่ายให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมประจำเดือนคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พร้อมกับรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนข้างต้น

รายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี

งบการเงินประจำปีของสหกรณ์เมื่อผู้สอบบัญชีตรวจสอบและแสดงความเห็นแล้ว นายทะเบียนสหกรณ์ยังได้กำหนดให้ผู้สอบบัญชี จัดทำรายงานการสอบบัญชีแบบยาว เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลทางบัญชีจากงบการเงินของสหกรณ์ได้นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยรายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี ได้ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากการตรวจสอบ ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ผลการดำเนินงานและฐานะการเงิน เป็นข้อมูลที่แสดงถึงผลการดำเนินงานของสหกรณ์เปรียบเทียบกัน 2 ปี สาเหตุของการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของผลกำไรขาดทุน และการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ ในลักษณะของอัตราร้อยละในการเปรียบเทียบ

2. ธุรกิจของสหกรณ์ เป็นข้อมูลที่แสดงถึงปริมาณธุรกิจด้านต่าง ๆ ของสหกรณ์ ในระหว่างปี โดยแสดงเปรียบเทียบกัน 2 ปี ว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร ได้แก่ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลิตผลเพื่อจำหน่ายและแปรรูป ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งปริมาณการดำเนินธุรกิจ โครงการต่าง ๆ ที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

3. การควบคุมภายใน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการควบคุมภายในด้านต่าง ๆ ของสหกรณ์ ได้แก่ การแบ่งแยกหน้าที่และการแบ่งส่วนงานรับผิดชอบของพนักงานแต่ละแผนก ว่ามีความเหมาะสมเพียงใด การจัดทำบัญชี การกำหนดระเบียบปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ขึ้นถือใช้ และรวมถึงการตรวจสอบภายในและการตรวจสอบกิจการ ว่าสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามครบถ้วนเพียงใด

4. การบริหารงาน เป็นข้อมูลที่แสดงถึงประสิทธิภาพการบริหารงานของสหกรณ์ ว่าการดำเนินงานของสหกรณ์ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด เอื้ออำนวยผลประโยชน์แก่สมาชิก ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

4.1 การบริหารการเงิน เป็นข้อมูลที่แสดงถึงการจัดการด้านเงินทุน และผลการวิเคราะห์งบการเงินที่แสดงถึง สภาพคล่องทางการเงิน ความสามารถในการก่อหนี้ ประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์ และความสามารถในการหากำไรของสหกรณ์ โดยผู้สอบบัญชีได้แสดงความเห็นต่อผลการวิเคราะห์งบการเงิน เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินได้ทราบถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานของสหกรณ์ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่มผู้ใช้งบการเงินได้อย่างถูกต้อง

4.2 การบริหารบุคคล เป็นข้อมูลที่แสดงถึงความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบของฝ่ายจัดการว่ามีความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่มาน้อยเพียงใด และสามารถปฏิบัติงานตามนโยบายและแผนงานที่คณะกรรมการดำเนินการกำหนดอย่างเคร่งครัดหรือไม่ การพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์จึงมีความสำคัญต่อการบริหารงานของสหกรณ์เป็นอย่างมาก ข้อมูลด้านบุคลากรของสหกรณ์จากรายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี นับว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินของสหกรณ์อีกด้านหนึ่ง เพราะการบริหารบุคคล ถ้าเป็นไปอย่างเหมาะสมย่อมทำให้ธุรกิจของสหกรณ์ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างแท้จริง

รายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีนี้ ผู้สอบบัญชีจัดทำขึ้นในรูปแบบของรายงานการสอบบัญชีแบบยาว ซึ่งเป็นการเสนอข้อมูลในลักษณะของข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากผลการตรวจสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี ณ วันสิ้นปีของสหกรณ์ รายงานของผู้สอบบัญชีนี้จัดทำเสนอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ และสำเนาให้คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ และสหกรณ์อำเภอ ซึ่งจะเป็นผู้ใช้ข้อมูลจากรายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี ในฐานะผู้บริหารและผู้ควบคุมดูแลการบริหารงานของสหกรณ์

การใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารงานของสหกรณ์

จากรูปแบบการจัดทำข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์ข้างต้น ทำให้ผู้ใช้ข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์สามารถนำข้อมูลไปใช้ได้ตามความต้องการและตรงตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อประเมินประสิทธิภาพในการบริหารงานสหกรณ์ว่าสามารถเอื้ออำนวยผลประโยชน์แก่สมาชิกเพียงใด รวมทั้งนำข้อเท็จจริงมาใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ แล้วแต่กรณี การใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารงานของสหกรณ์มีรายละเอียด ดังนี้

1. งบการเงินของสหกรณ์ หรือรายงานทางการเงินในรูปแบบของ งบการเงิน ได้แก่ งบดุล งบกำไรขาดทุน งบต้นทุนขาย งบต้นทุนการผลิต และหมายเหตุประกอบงบการเงิน ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงให้ทราบถึงฐานะการเงินของสหกรณ์ ณ วันใดวันหนึ่ง เปรียบเทียบกับฐานะการเงินของ สหกรณ์ ณ วันเดียวกันของงวดก่อน โดยแสดงรายการ สินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ กลุ่มผู้ใช้ข้อมูลต่างมีความต้องใช้ข้อมูลจากงบการเงินของสหกรณ์ ดังนี้

1.1 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ นำข้อมูลจากงบการเงินของสหกรณ์ไปใช้ ดังนี้

1) งบการเงินรายไตรมาส คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ใช้ข้อมูลจากงบการเงินรายไตรมาส ในการเปรียบเทียบแผนงานที่กำหนดไว้ทุก ๆ ระยะเวลา 3 เดือน เพื่อกำหนดแนวทางปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีที่ผลงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

2) งบการเงินประจำปี คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ใช้ข้อมูลจากงบการเงินประจำปี เพื่อประเมินประสิทธิภาพการบริหารงานในรอบปีที่ผ่านมา ว่าฐานะการเงินและผลการดำเนินงานเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร และใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจในปีต่อไป เป็นข้อมูลในการจัดทำรายงานกิจการประจำปีของสหกรณ์เพื่อเสนอสมาชิกในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสหกรณ์

1.2 ผู้จัดการสหกรณ์ นำข้อมูลจากงบการเงินของสหกรณ์ไปใช้ ดังนี้

1) งบการเงินรายไตรมาส ใช้วัดผลการปฏิบัติงาน ทุก ๆ ระยะเวลา 3 เดือน โดยการเปรียบเทียบกับแผนงานที่กำหนดไว้ และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกรณีที่ผลงานไม่เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ จะทำให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ทันเหตุการณ์

2) งบการเงินประจำปี ใช้วัดผลการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการในรอบปีที่ผ่านมา และนำข้อมูลไปประกอบการจัดทำแผนและงบประมาณประจำปี เพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณาถือใช้และนำเสนอในที่ประชุมใหญ่ต่อไป

1.3 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร นำข้อมูลจากงบการเงินประจำปีของสหกรณ์ไปใช้ ดังนี้

1) งบการเงินรายไตรมาส ธนาคารใช้ข้อมูลจากรายงานนี้ไปประเมินประสิทธิภาพในการชำระหนี้ของสหกรณ์ทุก ๆ 3 เดือนว่าเป็นไปตามสัญญาที่กำหนดไว้เพียงใด รวมทั้งพิจารณาสภาพคล่องของสหกรณ์ที่อาจมีผลกระทบต่อภาระหนี้ของสหกรณ์ได้ เพื่อหาแนวทางแก้ไขในกรณีที่สหกรณ์ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด

2) งบการเงินประจำปี ธนาคารใช้ข้อมูลจากงบการเงินประจำปีของสหกรณ์ประกอบการพิจารณาอนุมัติวงเงินกู้แก่สหกรณ์ เพื่อพิจารณาถึงขีดความสามารถในการชำระหนี้แก่ธนาคาร และดูแลควบคุมการก่อหนี้ของสหกรณ์กรณีที่สหกรณ์ต้องการเงินทุนจากแหล่งเงินกู้อื่นอีก

1.4 สหกรณ์อำเภอ นำข้อมูลจากงบการเงินของสหกรณ์ไปใช้ ดังนี้

1) งบการเงินรายไตรมาส ใช้ประกอบการพิจารณาให้คำแนะนำส่งเสริมด้านการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ โดยใช้ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในรอบ 3 เดือน ว่าธุรกิจแต่ละธุรกิจของสหกรณ์มีผลเป็นอย่างไร หากพบว่ามีปัญหาทำให้ผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ จะได้รับแก้ไขได้ทันเหตุการณ์

2) งบการเงินประจำปี ใช้ข้อมูลในการประเมินประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของสหกรณ์ในรอบปีที่ผ่านมาว่า สหกรณ์ดำเนินธุรกิจได้ผลตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมงานสหกรณ์ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.5 สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์และผู้สอบบัญชี นำข้อมูลจากงบการเงินของสหกรณ์ไปใช้ ดังนี้

1) งบการเงินรายไตรมาส ใช้ประกอบการพิจารณาให้คำแนะนำด้านการเงิน การบัญชี ทั้งด้านการบริหารและทางการเงิน รวมทั้งการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานเพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ตรวจพบ เช่น ปัญหาการเรียกเก็บหนี้ไม่ได้ ทำให้สหกรณ์ขาดสภาพคล่อง ปัญหาการจัดการด้านสินค้า ทำให้สหกรณ์ต้องประสบกับปัญหาสินค้าเสื่อมชำรุด สินค้าค้างนานล้าสมัยขายไม่ได้ และสินค้าขาดบัญชี เป็นต้น

2) งบการเงินประจำปี ใช้ข้อมูลในการประเมินประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของสหกรณ์ในรอบปีที่ผ่านมาว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาจัดทำรายงานการสอบบัญชีเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเงินการบัญชีที่สหกรณ์ต้องดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง ตามกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ต่อไป

1.6 สมาชิกของสหกรณ์ นำข้อมูลจากงบการเงินของสหกรณ์ไปใช้ ดังนี้

1) งบการเงินรายไตรมาส สมาชิกสหกรณ์จะไม่ได้รับงบการเงินรายไตรมาส เนื่องจากเป็นผลการดำเนินงานที่ใช้เป็นข้อมูลในการบริหารงานสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานสหกรณ์เท่านั้น แต่สมาชิกสามารถที่จะขูดได้ในฐานะเจ้าของสหกรณ์

2) งบการเงินประจำปี ใช้ข้อมูลในการประเมินประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของคณะกรรมการในรอบปีที่ผ่านมาว่าสามารถบริหารงานบรรลุผลตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ และรวมทั้งพิจารณาเห็นชอบในการจัดสรรกำไรสุทธิที่คณะกรรมการนำเสนอในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี และการอนุมัติเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การกำหนดวงเงินกู้ของสหกรณ์ เป็นต้น

1.7 นายทะเบียนสหกรณ์ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับงบการเงินประจำปีของสหกรณ์ จะนำผลการดำเนินงานของสหกรณ์ ไปใช้ประกอบการพิจารณาเห็นชอบการกำหนดวงเงินกู้ยืมของสหกรณ์ และประกอบการพิจารณาสั่งการให้สหกรณ์แก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่ตราไว้ในพระราชบัญญัติ สหกรณ์ ข้อบังคับระเบียบ และคำแนะนำอื่น ๆ

2. รายงานผลการดำเนินงานประจำเดือน เป็นข้อมูลที่แสดงให้ทราบถึงรายละเอียดของผลงานที่ฝ่ายจัดการได้ปฏิบัติในแต่ละเดือน และนำเสนอที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์เป็นประจำทุกเดือน ได้แก่ ข้อมูลความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับ จำนวนสมาชิก เงินสดและเงินฝากธนาคาร ลูกหนี้ สินค้า แหล่งเงินทุน ประมาณธุรกิจ และเรื่องอื่นที่ควรติดตาม ซึ่งผู้ใช้อข้อมูลแต่ละกลุ่มสามารถนำข้อมูลที่ตรงกับความต้องการไปใช้ ดังนี้

2.1 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ นำข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนไปใช้ในการติดตามผลการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการในแต่ละแผนกว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่ หากพบข้อบกพร่องจะได้รับดำเนินการแก้ไขได้ทันเหตุการณ์

2.2 ฝ่ายจัดการ นำข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนไปใช้ เป็นข้อมูลในการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุมร่วมกันพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ในรายงานและรับทราบนโยบาย แนวทางการปฏิบัติงานในเดือนต่อไปและอนาคต

2.3 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร นำข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนไปใช้ ดังนี้

- 1) ประเมินประสิทธิภาพการบริหารงานด้านสินเชื่อ
- 2) วัดความสามารถในการก่อหนี้ของสหกรณ์ ในกรณีที่สหกรณ์ต้องการใช้เงินทุนจากแหล่งเงินทุนอื่น
- 3) ประกอบการพิจารณาอนุมัติวงเงินกู้

2.4 สหกรณ์อำเภอ นำข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนไปใช้ ดังนี้

- 1) ประเมินประสิทธิภาพการบริหารงานของสหกรณ์
- 2) ติดตามการชำระหนี้ของสหกรณ์เพื่อไม่ให้เกิดการขาดสภาพคล่อง
- 3) ให้ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข

2.5 ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ นำข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานประจำเดือนไปใช้
ดังนี้

- 1) ประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์
- 2) วิเคราะห์การบริหารงานของสหกรณ์ เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำ

3. รายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี เป็นรายงานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของผู้สอบบัญชีที่ตรวจพบ กลุ่มผู้ใช้ข้อมูลสามารถนำข้อมูลไปใช้ ดังนี้

3.1 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ คณะกรรมการได้รับรายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีปีละครั้ง เพื่อนำข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของผู้สอบบัญชีไปแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นในปีต่อไป

3.2 ฝ่ายจัดการ ผู้จัดการของสหกรณ์ใช้ข้อมูลจากรายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีในการประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปีที่ผ่านมา และนำข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขของผู้สอบบัญชีไปปฏิบัติ เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานในปีต่อไปมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.3 สหกรณ์อำเภอ ใช้ข้อมูลจากรายงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีในการวิเคราะห์ฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของสหกรณ์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและการส่งเสริมการค้าในธุรกิจ เพื่อให้สหกรณ์สามารถบริการสมาชิกได้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

3.4 นายทะเบียนสหกรณ์ ใช้ข้อมูลจากรายงานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีในการประกอบการพิจารณาฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมทั้งสั่งให้สหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่ปรากฏในรายงาน และนำไปประกอบการพิจารณาอนุมัติวงเงินกู้แก่สหกรณ์ต่อไป

ที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้ เป็นการให้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งข้อมูลทางบัญชีได้จัดทำเป็นรายงานทางบัญชีในรูปแบบต่าง ๆ ที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำเสนอข้อมูลทางบัญชีของสหกรณ์ประเภทการเกษตรแก่ผู้ใช้ข้อมูลกลุ่มต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ได้ตรงตามความต้องการและวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่มได้อย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเอื้ออำนวยผลประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกผู้เป็นเกษตรกรและบรรลุดตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการจัดตั้งสหกรณ์ต่อไป